

GINKO BILOBA L O‘SIMLIGINING BOTANIK TAVSIFI, TARAQALISHI VA AHAMIYATI

Abdumo‘minova Maxfuza Doniyorbek qizi
Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Annотatsiya. *Ginkgo biloba o'simligi qadimiy va noyob daraxt turi bo'lib, bu o'simlik bugungi kunda mavjud bo'lgan yagona turdir. O'simlikning botanika tavsifi, tarqalishi va ahamiyati uning biologik xususiyatlari, ekotizimdagi roli va tibbiyotda qo'llanilishi bilan bog'liq.*

Kalit so'zlar: *ekotizim, farmatsevtika, tibbiyot, tarixiy o'simlik, genetik xilma-xillik, biologik xilma-xillik, antioksidantlar, fotosintez.*

Аннотация. *Растение Гинкго двулопастный (Ginkgo biloba) — древний и редкий вид деревьев, и это растение — единственный вид, существующий сегодня. Ботаническое описание, распространение и значение растения связано с его биологическими свойствами, ролью в экосистеме и использованием в медицине.*

Ключевые слова: *экосистема, фармацевтика, медицина, историческое растение, генетическое разнообразие, биологическое разнообразие, антиоксиданты, фотосинтез.*

Annotation. *Ginkgo biloba plant is an ancient and rare tree species, and this plant is the only species that exists today. The botanical description, distribution and importance of the plant is related to its biological properties, role in the ecosystem and its use in medicine.*

Key words: *ecosystem, pharmaceuticals, medicine, historical plant, genetic diversity, biological diversity, antioxidants, photosynthesis.*

Ginkgo (Ginkgo biloba) — ochiq urug‘li o‘simliklar bo‘limining ginkgodoshlar oilasiga mansub hozirgi yagona vakili. Daraxtning bo‘yi 40 m gacha, diametri 1 m gacha; yosh niholi ba‘zi nina bargli daraxtlarga o‘xshab ketadi, ammo borabora tashqi ko‘rinishdan terak tusini oladi. Barglari bandli, yelpig‘ichsimon, o‘rtasida o‘yig‘i bor, kuzda to‘kiladi. Ginkgo ikki uyli o‘simlik, erkak va urg‘ochi gullari kichikroq ko‘chalarga to‘plangan. Urug‘i yumaloq, danakli mevaga o‘xshaydi. Mevasi va urug‘i yeyiladi. Jan. Xitoyning ba‘zi joylaridagina yovvoyi holda o‘sadi. Qrimning janubida va Kavkazning Qora dengiz sohillarida ekiladi.

O‘rta Osiyoda ginkgoning barg va yog‘och qoldiqlari yuqori perm va trias davriga tegishli yotqiziqlarda topilgan. Hududda ginkgoning 15 dan ortiq turi o‘sgan. Jumladan 2 turi Janubiy O‘zbekistonda, Tojikiston va Turkmanistonda o‘sganligi aniqlangan. Ginkgoning bir qancha turlari Shimoliy O‘zbekiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston va deyarli hamma davlatlarda yo‘ra, bo‘r va uchlamchi davr qatlamlaridan topilgan.

Ginkgo biloba, dunyoda faqat bitta turi mavjud bo‘lgan o‘simlik bo‘lib, ginkgo o‘simliklar oilasining yagona vakili hisoblanadi. Bu o‘simlik qadimiy tarixga ega bo‘lib,

250 million yildan ko‘proq vaqt avval paydo bo‘lgan. Ginkgo biloba o‘simligi o‘tmishda keng tarqalgan bo‘lsa-da, hozirgi kunda tabiiy sharoitda faqatgina Osiyo, xususan, Xitoy va Yaponiya hududlarida uchraydi. Ginkgo bilobaning tarixi, morfologiyasi va ekologiyasi haqida ma‘lumotlar faqatgina biologiya va botanika sohalarida emas, balki tibbiyot, ekologiya va tarixshunoslikda ham keng o‘rganilgan.

Ginkgo biloba ikki uyli o‘simlik, otalik qubbachasi boshqa o‘simlikda sirg‘asimon shaklda bo‘ladi. Shamol yordamida changlanadi. Changi bevosita urug‘kurtakda o‘sib, chang naychasi hosil qiladi. Urug‘lanish oldidan bu naychada ikkita yirik, xarakatchan spermatozoid hosil bo‘ladi. Bu spermatozoid naycha orqali tuxum hujayraga borib qo‘shiladi. Ginkgoning rivojlanish sikli sagovniklarning rivojlanish sikliga o‘xshaydi, ammo vegetativ organlari topgullarining tuzilishi jihatidan ulardan jiddiy farq qiladi.

Ginkgo biloba — ikki uyli, ya‘ni erkak va urg‘ochi daraxtlardan tashkil topgan o‘simlik. U daraxt shaklida bo‘lib, balandligi 20-35 metrga yetishi mumkin, ba‘zan 50-60 metr balandlikka ham yetadi. Daraxtning yoshi va o‘sish sur‘ati juda sekin, ammo uzoq umr ko‘ruvchi xususiyatga ega. Ginkgo biloba o‘simliklari 1000 yil va undan ko‘proq vaqt davomida yashashi mumkin. Ginkgo bilobaning barglari keng, yozda yashil rangda bo‘ladi va kuzda sariqqa buranadi. Yaproqlari o‘zgacha shaklga ega bo‘lib, ikki yarimdan tashkil topgan yelpig‘ichga o‘xshash va yozda xiralashmaydi. Yaproqlarining bunday tuzilishi o‘simlikni boshqa daraxtlardan farqlantiradi. Ginkgo tarkibida kuchli antioksidantlar, flavonoidlar, terpenoidlar, va boshqa biologik faol moddalar mavjud.

Ginkgo biloba o‘simligining barglari va urug‘lari xalq tibbiyotida uzoq vaqt davomida ishlatilgan. Bugungi kunda ginkgo ekstrakti ko‘plab dori vositalarining tarkibiga kiradi va ularni xotira va aqlli faoliyatni yaxshilash, qon aylanishini yaxshilash, oksidlanishga qarshi va yallig‘lanishga qarshi vosita sifatida ishlatish mumkin. Shuningdek, ginkgo ekstrakti Altsgeymer kasalligi kabi nevrologik kasalliklarni davolashda yordam beradi. Ginkgo daraxtlari atmosferani tozalashga yordam beradi, karbonat angidridni so‘rib olib, kislorod chiqaradi. Shuningdek, ularning soya berishi va havo sifatini yaxshilash xususiyati bor. Ginkgo biloba o‘simligi o‘zining noyob va chiroyli tashqi ko‘rinishi bilan bog‘larda, xiyobonlarda va jamoat joylarida keng qo‘llaniladi. Ginkgo daraxtining barglari kuzda oltin sariq rangga bo‘yalib, sezilarli darajada chiroyli va diqqatni tortadi.

Xulosa qilib aytganda, Ginkgo urug‘i yordamida va qalamchasidan ko‘payadi. Ginkgo havosi ifloslangan joylarda ham bemalol o‘saveradi va kasalliklarga chidamli. Shuning uchun uni manzarali o‘simlik sifatida o‘stirish maqsadga muvofiq. Urug‘ining tashqi yumshoq etli qavati iste‘mol qilinadi. Filogenetik jihatdan ular kordaitlarga ancha yaqin turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘.Pratov, L.Shamsuliyeva, E.Sulaymonov, X.Axunov, K.Ibodov, V.Mahmudov. Botanika (morfologiya, anatomiya, sistematika, geobotanika). Toshkent - 2006.
2. A.Q. Qayimov, E.T. Berdiyev. “Dendrologiya”. Toshkent - 2012.
3. Botanika (o‘quv qo‘llanma). Toshkent - 2018.
4. Tursunova Gulbahor Sultanova, Komilova Shoir Rafiqova. Botanika asoslari (o‘quv qo‘llanma). Toshkent - 2009.
5. E.T. Berdiyev, SH.F. Gulamxodjayeva. “Manzarali daraxtlarni ko‘paytirish”. Toshkent - 2020.
6. “Gul va manzarali o‘simliklar o‘simliklar florasi va sistematikasi” uslubiy qo‘llama. Namangan - 2022.
7. Begmatova, D. M. (2022). Yoshlarning kasbiy ijtimoiylashuvida–xalq pedagogikasining didaktik va akmeologik ahamiyati. Journal of Integrated Education and Research, 1(6), 146-149.
8. Mukhtarovna, B. D., & Kudratovna, D. N. (2022). Professional socialization of youth in family education. European Scholar Journal, 3(3), 92-94.
9. Бегматова, Д. М. (2011). Некоторые особенности обучения профессии: на основе семейного образования в узбекской семье. Молодой ученый, (5-2), 127-129.
10. Bakhronova, D., Alavutdinova, N., Israilova, S., & Vilchis, V. V. Color Lexemes in Context: Cognitive and Cultural Explorations.
11. Saodat, I. Ko ‘k’ leksemasining etimologik tavsifi. O‘zbekiston, 75.
12. Israilova, S. (2022). “Ko ‘k’ leksemasi semantikasini yoritishda tezaurus modelidan foydalanish. Computer linguistics: problems, solutions, prospects, 1(1).
13. Khalilova, L. F. (2020). Regional tourism development efficiency. Indonesian journal of law and economics review, 6, 10-21070.
14. Халилова, Л. (2024). Проблемы обучения диалога на занятиях иностранного языка. O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari, 737-739.
15. Mekhrojovna, D. S., & Tolibjonovna, A. P. (2025). Phraseological Worldview through the Prism of Color Semantics: A Comparative Study of Uzbek and Spanish Languages. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 5(2), 12-14.
16. Mekhrojovna, D. S. (2021). Semantic structure of proverbs. Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(10), 343-347.
17. Khosilova, F. R. U., & Kalinina, O. N. Historical Context of Professional Speech Formation in Philology Education.